

Taloustieteen kapeus ja sokeat pisteet

Maisa Halko

tutkija

Helsingin yliopisto

Leena Mörttinen

ekonomisti

Suomen Pankki

Gaudeamus julkaisi syksyllä 2000 *Tiina Vainion* toimittaman *Naisten talouskirjan*. Kirjan takakannessa todetaan, että kirjan tarkoituksena on tarjota uusia näkökulmia keskusteluun taloustieteestä, naisen paikasta taloustieteessä ja taloustieteen tutkimisen mahdollisuuksista.

Kirja koostuu kymmenestä artikkelista, joiden kirjoittajat ovat eri tieteenalojen tutkijoita. Kirja on jaettu osiin ”Naiset talouden rakenteessa” ja ”Kohti toisenlaista taloustietoa”. Ensimmäinen osa alkaa *Marja Keräsen* artikkelilla, jossa hän käy retoriikka-analyysin keinoin läpi valtiovarainministeri *Niinistön* pitämää puhetta Helsingin kauppakorkeakoulun seminaarissa Finlandia-talossa vuonna 1997. Toisessa artikkelissa *Jobanna Varjonen* käsittelee kotitalouksien tuotantoa ja pohtii, miten muun muassa sen mitattavuuden ongelmat voitaisiin ratkaista, jotta kotitaloustyö voitaisiin ottaa mukaan kansantalouden tilinpitoon. Kolmannessa artikkelissa *Anita Haataja* selvittää naisten roolia taloudellisen toimeentulon vakauttajana. *Vuokko Jarvan* artikkeli käsittelee positiivisen taloustieteen kritiikkiä ja sukupuolitettua taloutta. Ensimmäinen osa loppuu *Hilkeka*

Pietilän kirjoitukseen ”Ihmisen talouden koko kuva: kotitalous – viljelytalous – teollinen talous”.

Kirjan toisen osan aloittaa *Soile Pohjosen* kirjoitus ”Markkinat ja sukupuoliitetty ihminen”, jossa kirjoittaja analysoi sopimusoikeuden ja avioliitto-oikeuden lähentymistä. Seuraavassa artikkelissa *Jobanna Moisander* kritisoi taloustieteen käyttöä talouspolitiikan apuvälineenä ja ottaa esimerkiksi EMU-päätöksen teon Suomessa. Kolmannessa artikkelissa *Leena Kerkelä* tarkastelee kansainvälistymisen vaikutuksia kansainvälisen kaupan teorian avulla. Kirja jatkuu *Marja-Liisa Kakkuri-Knuuttilan* pohdinnoilla taloustieteen täsmällisyydestä ja siinä hänen mukaansa piilevästä harhasta. Toisen osan päättää kirjan toimittajan *Tiina Vainion* artikkeli talouden diskursiivisuudesta.

Kirjassa käsitellään monia mielenkiintoisia teemoja, kuten kotitaloustuotannon arvon mittaamista ja sen liittämistä kansantalouden tilinpitoon. Erityistä kiitosta ansaitsee Leena Kerkelän hyvin kirjoitettu artikkeli, joka käsittelee kansainvälisen kaupan vapautumisen seurauksia. Analyysissä hyödynnettävä talusteoria on

artikkelissa esitetty selkeästi ja yksinkertaisesti, ja analyysin ohessa kulkeva henkilökohtainen tarina tekee teorian eläväksi. Kiitosta ansaitsee myös Soile Pohjosen artikkeli, joka käsittelee pari- ja liikesopimussuhteita perhe- ja sopimusoikeuden näkökulmasta. Avioliitto- ja sopimusoikeuden lähentyminen on hyvä esimerkki tasa-arvon edistymisestä lainsäädännössä.

Naisten talouskirjan tavoitteena on kritisoida perinteistä taloustiedettä ja osoittaa sen kapeus ja sokeat pisteet. Tämä on sinänsä tervetullutta, koska rakentava ja hyvin jäsenneilty kritiikki haastaa vanhat käsitykset ja provosoi keskustelua. Kirja ei mielestämme kuitenkaan pysty osoittamaan mitään tutkimusongelmaa, jota ei perinteisen taloustieteen metodein pystyttäisi tutkimaan tai olisi jo tutkittu. Esimerkiksi Johanna Varjosen väite siitä, että kotitaloustuotanto ei olisi päässyt taloustieteilijöiden tietoisuuteen paria poikkeusta lukuun ottamatta (s. 45) ei pidä paikkaansa, koska arvostetuissa taloustieteen aikakauskirjoissa aiheesta on julkaistu kymmeniä artikkeleita (kts. esim. EconLit tietokanta, hakusanalla ”home production”).

Kirja on takakannen tekstin perusteella tarkoitettu myös taloustieteen oppikirjaksi. Kirjassa on kuitenkin niin paljon talusteoriaan liittyviä virheitä ja epätarkkuuksia, että sen käyttö taloustieteen oppikirjana ei ole järkevää. Esimerkiksi Vuokko Jarva kirjoittaa artikkelissaan, että markkinoiden ympäristölle aiheuttamaa haittaa kutsutaan ulkoisvaikutukseksi. Hän jatkaa, että ”Ulkoisvaikutuksilla tarkoitetaan ennen kaikkea luonnon saastumista ja sen aiheuttamaa haittaa tuleville sukupolville. Ulkoisvaikutusten suunta on se, että ne eivät lankea kovinkaan voimakkaasti niille, jotka ulkoisvaikutuksia aiheuttavat, vaan muille vähemmis-

töryhmille, ennen kaikkea maailman köyhille.” (s. 100). Kannattaa kuitenkin muistaa, että ulkoisvaikutukset voivat olla myös positiivisia ja että ne voivat kohdistua ihan kehen tahansa. Johanna Moisander taas esittää valintateorian hieman väärin väittämällä, että talusteoriassa ollaan kiinnostuneita ainoastaan valinnoista eikä niinkään rajoitteista (s. 181). Teoriassa oletetaan, että kukin henkilö tekee valintansa annettuna henkilön omat valintamahdollisuudet eli rajoitteet. Ilman rajoitteita valintaongelmalla ei edes ole ratkaisua. Siis myös köyhissä oloissa elävän oletetaan tekevän omien mahdollisuuksiensa mukaan itsensä kannalta parhaita mahdollisia valintoja.

Kirjassa on myös lukuisia asiattomia huomautuksia ja kummallisia väitteitä, jotka heikentävät artikkelien uskottavuutta. Esimerkiksi Johanna Varjonen kirjoittaa seuraavasti pohiessaan syitä sille, miksi jotkut henkilöt väittävät kotitaloustuotantoa ”perifeeriseksi”: ”Väitteen voi ymmärtää vain olettamalla, että sen esittäjät eivät ole todellakaan nähneet tätä (kotitalous) työtä. Ehkä heillä ovat niin sanotusti ”palvelut pelanneet”: paidat ovat olleet puhtaina ja silitettyinä kaapissa, asunnot siivottuina ja ruoka valmiina, kun he ovat tulleet käymään kotonaan” (s. 49–50). Tällainen asenteellinen huomautus saattaa kääntää lukijan kirjoittajaa vastaan. Varjosen artikkelissa väitetään lisäksi, että taloustieteilijöitä kiinnostaa palveluiden ja tavaroiden tuotannossa liikkuva raha, ei niinkään palveluiden tuotanto (s. 47), kun taas Jarva siteeraa *Gillian Hewitsonia* ja kirjoittaa muun muassa, että uusklassisen talusteorian piilo-oletuksia ovat, että naiset ovat tuottamattomia, irrationaalisia eivätkä kykene tekemään taloudellisia päätöksiä (s. 106).

Vaikeinta oli lukea kirjan toimittajan Tiina Vainion artikkelia talouden diskursiivisuudes-

ta. Annamme lukijalle pari esimerkkilauseita: ”Dekonstruktion puolesta on hankala pitää puhetta, koska dekonstruktion voima on juuri ei-diskursiivisten voimien ”rajaamassa” diskursiivisessa käsityksessä subjektittomasta.” (s. 250) tai ”Näkymättömän pitäminen piilossa jättää eteen nousevat tulkinnan muodot huntujen asemaan naisten kasvoilla, esiripuksi näyttämön peittona tai identiteetin nostattamaksi itseyden tunteeksi fyysisen katoavan paikallisuuden ”ryhdistäjänä”.” (s. 257). Tällaisen tekstin perusteella on mahdotonta ymmärtää, mihin kirjoittaja pyrkii. Jos Vainion tarkoitus on kritisoida taloustiedettä, niin se olisi järkevää tehdä siten, että taloustieteilijät ymmärtävät, mistä on kyse.

Eniten meitä kirjassa häiritsi kuitenkin muutamista artikkeleista välittyvä naiskuva. Esimerkiksi Johanna Moisander viittaa *Mary Melloriin* ja kirjoittaa: ”Taloustieteen oletukset ”rationaalisesta taloudellisesta toimijasta” eivät missään tapauksessa päde vähäosaisiin eivätkä edes useimpiin naisiin, jotka taiteilevat rajallisten taloudellisten ja ajallisten voimavarojen kanssa...” (s. 183). Erityisesti naisen kirjoittamana väite naisten epärationaalisuudesta on hämmästyttävä. Lisäksi kirjassa häiritsi asioiden luokittelu joko maskuliiniseksi eli pahoiksi tai feminiiniseksi eli hyväiksi. Markkinat, rationaalisuus, täsmällisyys ja kilpailu määritel-

lään maskuliiniseksi, kun taas perhe, moraalit ja asioiden laadullisuus määritellään feminiiniseksi. Esimerkiksi Vuokko Jarva kirjoittaa: ”Miesten maskuliiniseksi muuntautunut ulkopiiri siis edelleen syrjii ja alistaa naisten kulttuurin pohjalta muotoutunutta yhteiskunnan feminiinistä ydinpiiriä, jonka riiston varassa maskuliininen ulkopiiri toimii.” (s. 120). Marja-Liisa Kakuri-Knuutila puolestaan kirjoittaa: Maskuliininen käsitys määrällisen tutkimuksen täsmällisyydestä on vailla merkitystä ilman feminiinistä, laadullisen tutkimuksen perustaa, johon empiiristen tieteiden hyveet nojaavat.” (s. 240). Sitäkin miellyttävämpi yllätys oli lukea Soile Pohjosen kirjoitus, joka toi kirjan sivuille sen tervetulleen ajatuksen, että on aikansa elänyt luokitella asioita sukupuolen mukaan ja julistaa naiset ja feminiinisyys hyväiksi ja tuomitaa miehet ja maskuliinisuus pahoiksi. Kirjan toimittajaa täytyykin kiittää ennakkoluulottomuudesta; vaikka monia artikkeleita vaivaa feministisen ajattelun mustavalkoisuus, mukaan on päässyt myös kirjoitus, joka selkeästi nousee tätä ajattelua vastaan.

Kaiken kaikkiaan Naisten talouskirja on mielenkiintoista ja keskustelua herättävää luetavaa. Paikoitellen kirjan sävy on kuitenkin häiritsevän poliittinen ja sen välittämä kuva taloustieteestä ja taloustieteen ihmiskäsityksestä harhaanjohtava. □